

З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Волков В'ячеслав Дмитрович, Дешко Людмила Миколаївна,

Донецький національний університет

Віднедавня вивчення медичного права в Україні стало необхідністю [1; 2]. По-перше, це пояснюється існуючими проблемами та тенденціями, що намітилися у сфері охорони здоров'я, зокрема: відсутність належної нормативно-правової бази; недостатня правова поінформованість медичних та фармацевтичних працівників, правовий нігілізм; забезпечення правового захисту як медичних, фармацевтичних працівників, так і пацієнтів (збільшується кількість судових справ щодо медичних працівників, про що свідчить аналіз судової практики, хоча на сьогодні статистика з цієї категорії справ в Україні не ведеться, а також зростає кількість скарг в адміністративному порядку, про що свідчать дані у звітах управлінь охорони здоров'я) [3, с. 3]; зміна правового статусу медичних закладів, тощо. Зазначене обумовлює нагальну потребу запровадження негайних заходів, які б сприяли значному покращенню стану справ у сфері охорони здоров'я та, зокрема, забезпечили б належні умови праці та захист медичним і фармацевтичним працівникам, а також гарантували б пацієнтам можливість належної реалізації їх конституційного права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, закріплене ст. 49 Основного Закону нашої держави [4].

По-друге, це обумовлено процесами європейської інтеграції, які охоплюють все більше сфер життєдіяльності, включаючи і вищу освіту. Україна, чітко визначивши орієнтир на вхід в освітній і науковий простір Європи, має здійснювати модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. В Плані дій Україна — Європейський Союз “Європейська політика сусідства” наголошується на необхідності реформування та вдосконалення системи освіти і навчання та діяльності у напрямі наближення її до стандартів і практики Європейського Союзу.

Беручи до уваги те, що — офіційно! — Програмою інтеграції України до ЄС передбачається удосконалення системи вищої освіти відповідно до сучасних вимог шляхом перегляду і вдосконалення навчальних програм та розвиток співробітництва України з ЄС з метою підвищення рівня вищої освіти та професійної кваліфікації в Україні, хотілось би зрозуміти — чи є знання, які отримують майбутні юристи, сучасними, а самі власники дипломів про вищу освіту — конкурентноздатними на ринку праці, якщо питання медичного права в програму їх підготовки фактично не включено. Наслідком цього є збільшення випадків злочинної халатності, недбалості недобросовісного медичного персоналу, які тягнуть за собою смерть пацієнта або його тяжке каліцтво, та за які винні не несуть ніякої відповідальності; постійні численні конфлікти між безпосередніми споживачами медичних послуг, робіт, товарів медичного характеру, органами управління сфери охорони здоров'я, лікарями; відсутність кваліфікованих фахівців, які б чітко розбиралися в медико-правових питаннях, що призводить до незахищеності прав пацієнтів та добросовісних лікарів?!

По-третє, — приєднанням України до Болонського процесу, що стало новим імпульсом модернізації вітчизняної вищої професійної освіти. При цьому перехід на Болонські принципи освіти актуалізує таке важливе питання, як підвищення якості освіти. Позитивний досвід країн Європейського Союзу свідчить, що форму-

вання висококваліфікованого фахівця-юриста та медика в умовах реформування вищої школи неможливо без знань з медичного права.

По-четверте, у п. 17 Міжгалузевої комплексної програми “Здоров’я нації” на 2002–2011 роки серед заходів, прийнятих з метою успішної реалізації державної політики у сфері охорони здоров’я, визначено і такий: “Забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців з організації та управління охороною здоров’я шляхом створення факультетів медичного менеджменту та маркетингу з відповідними *кафедрами* — менеджмент, маркетингу та економіки, психології, *медичного права*, соціології, а також кафедрами соціальної медицини, організації охорони здоров’я”.

Проте, не тільки жодної кафедри медичного права не було створено, а навіть як самостійну навчальну дисципліну медичне право не введено до плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” кваліфікації “лікар” у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації України за спеціальностями “лікувальна справа”, “педіатрія”, “медико-профілактична справа”!

Що стосується юридичних ВНЗ, то, наскільки нам відомо, як самостійна навчальна дисципліна медичне право в них не викладається. Окремі інститути галузей права розглядають основні положення, пов’язані з професійною медичною діяльністю, однак ці самостійні блоки не розглядаються як специфічні і особливі для споживача медичних послуг (громадян) і для організацій, які їх надають. Хоча споживачем специфічних медичних послуг людина є з моменту народження і до кінця життя і кожен має право на охорону здоров’я та медичну допомогу, кожному гарантується право на отримання кваліфікованої юридичної допомоги. Крім того зазначені права закріплено у великій кількості нормативних актів, розібратися в яких може лише спеціально підготовлений фахівець, який знає не лише загальні правила застосування тих чи інших правових норм, але і може правильно оцінити дії медичного працівника. Правова оцінка кваліфікаційних та професійних дій медика неможлива без знання численних форм і методів надання однієї і тієї ж медичної послуги — кожен Вищий навчальний заклад або факультет є самостійною школою, яка дає медичному працівнику теоретичні знання в майбутній професійній діяльності. В свою чергу, кожен пацієнт має індивідуальні особливості, пов’язані зі станом його здоров’я, тому юрист, який консультує або веде “медичну справу”, повинен спиратися не лише на заключення експертів, але і розуміти тактику ведення пацієнта. Більшість правознавців, в свою чергу не мають подібних знань і не можуть повноцінно оцінити дії медичного працівника.

Окреслений вище стан речей необхідно розглядати не як результат чисісь помилки, а скоріше як неминучість стану сучасного медичного права як навчальної дисципліни в структурі юридичної та медичної освіти. В результаті страждають студенти, які не отримують тих знань, які необхідні їм в повсякденному житті, при виконанні професійних обов’язків, адже важко переоцінити значення медико-правових знань для них.

В цьому аспекті хотілось би поділитися позитивним досвідом Донецького національного університету щодо підготовки фахівців, які б кваліфіковано та чітко розбиралися в медико-правових питаннях.

Так, на економіко-правовому факультеті ДонНУ розроблено і з 1999 р. введено в учбову програму *спекурс* “Реалізація права на охорону здоров’я і медичну допомогу”. На основі розроблених навчально-методичних матеріалів з 2001/2002 учбового року читається *спекурс* “Медичне право”.

При Центрі практичного навчання економіко-правового факультету Донецького національного університету створено і працює *юридична клініка з медичного права*, метою якої є формування та набуття теоретичних знань, практичних і професійних навичок, вмінь студентів з застосування медичного законодавства. *Завдання:*

глибоке вивчення теоретичних положень та норм чинного медичного законодавства; набуття практичного досвіду з вивчення матеріалів цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ з медико-правових питань, аналізу і оцінки наявних доказів;

набуття практичного досвіду за змістом і напрямками підготовчих дій, необхідних для ефективного і правильного формування позовних вимог у сфері медичного права; аналіз практики застосування норм чинного медичного законодавства;

самостійне складання юридичних документів із застосуванням норм медичного законодавства;

набуття практичного досвіду за допомогою консультування осіб з медико-правових питань, підготовки позовних заяв.

Предметом є теоретичні положення, медичне законодавство, судова практика, діяльність установ охорони здоров'я, фармацевтичних підприємств, громадян-підприємців, органів управління охороною здоров'я як суб'єктів медичного права.

Основними засобами досягнення поставленої мети і завдань виступають наступні: добросовісне засвоєння студентами необхідного навчального матеріалу при читанні лекцій, активна участь в обговоренні питань на практичних заняттях в рамках тематичного плану клініки; самостійне вивчення наукової літератури і нормативних актів, судової практики, що рекомендується; самостійне вивчення судових справ, розглянутих судами всіх інстанцій за програмою клініки; організація і проведення прийому, консультування громадян і господарюючих суб'єктів з питань медичного права, періодичність і спрямованість яких здійснюється залежно від вимог, встановлених Центром практичного навчання.

Робоча програма юридичної клініки складається з загальної та особливої частини.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

1. Поняття юридичної клініки “Медичне право України” як форми практичного навчання студентів. Історія її становлення і розвитку, її мета та задачі.
2. Професійна етика в діяльності юридичної клініки “Медичне право України”.
3. Основи менеджменту юридичної клініки “Медичне право України”.
4. Діловодство і документування в юридичній клініці “Медичне право України”.
5. Юридична техніка.
6. Психологічні особливості роботи з клієнтом в юридичній клініці “Медичне право України”.
7. Інтерв'ювання (опит) клієнта.
8. Аналіз справи і вироблення пропозицій за справою.
9. Консультування клієнта в юридичній клініці “Медичне право України”.
10. Альтернативні способи вирішення медико-правових спорів.
11. Представництво інтересів клієнта в органах державної влади і місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях за медико-правовими справами.
12. Представництво інтересів клієнта в судах за медико-правовими справами.
13. Правопросвітня робота як напрям діяльності юридичної клініки “Медичне право України”.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

14. Правові основи регулювання медичної допомоги та послуг.
15. Медичні правовідносини.
16. Загальна характеристика суб'єктів медичного права.
17. Правове регулювання окремих видів медичної допомоги.
18. Правове регулювання діяльності у сфері народної і нетрадиційної медицини.
19. Правові основи регулювання фармацевтичної діяльності.
20. Правове регулювання донорства і трансплантації органів.
21. Юридична відповідальність в системі охорони здоров'я.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАННЯ В ЮРИДИЧНІЙ КЛІНІЦІ “МЕДИЧНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”

№ теми	Назва теми	Заняття		
		Теоретичні	Практичні	Індивідуальні
1	2	3	4	5
Загальна частина				
1.	Поняття юридичної клініки “Медичне пра-во України” як форми практичного навчання студентів. Історія її становлення і розвитку, її мета та задачі	1	0	-
2.	Професійна етика в діяльності юридичної клініки “Медичне право України”	1	1	2
3.	Основи менеджменту юридичної клініки “Медичне право України”	2	2	2
4.	Діловодство і документування в юридичній клініці “Медичне право України”	2	2	2
5.	Юридична техніка	2	2	2
6.	Психологічні особливості роботи з клієнтом в юридичній клініці “Медичне право України”	2	2	2
7.	Інтерв'ювання (опит) клієнта	4	4	2
8.	Аналіз справи і вироблення пропозицій за справою	4	4	2
9.	Консультавання клієнта в юридичній клініці “Медичне право України”	4	4	2
10.	Альтернативні способи вирішення медико-правових спорів	2	2	2
11.	Представництво інтересів клієнта в органах державної влади і місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях за медико-правовими справами	4	4	-
12.	Представництво інтересів клієнта в судах за медико-правовими справами	3	4	-
13.	Правопросвітня робота як напрям діяльності юридичної клініки “Медичне право України”	1	1	-

1	2	3	4	5
Особлива частина				
14.	Правові основи регулювання медичної допомоги та послуг	4	8	4
15.	Медичні правовідносини	2	4	2
16.	Загальна характеристика суб'єктів медичного права	4	4	2
17.	Правове регулювання окремих видів медичної допомоги	8	10	4
18.	Правове регулювання діяльності у сфері народної і нетрадиційної медицини	4	6	2
19.	Правові основи регулювання фармацевтичної діяльності	6	4	2
20.	Правове регулювання донорства і трансплантації органів	6	8	2
21.	Юридична відповідальність в системі охорони здоров'я	6	14	4
ВСЬОГО		72	88	40

В 2005 році авторським колективом Донецького національного університету було підготовлено навчальний посібник “*Медичне право України*” (*Медицинское право Украины: Учебное пособие. Волков В.Д., Дешко Л.Н., Заблоцкий В.П. и др. — Донецк: ДонНУ, 2005. — 268 с.*), який містить програму курсу, тези лекцій за всіма темами навчального курсу, питання для самоконтролю та практичні завдання, основні поняття та терміни, перелік нормативно-правових актів і літератури, Інтернет-ресурсів до тем, навчально-методичні матеріали з курсу, тематику курсових робіт (рефератів), питання для підсумкового контролю знань, список рекомендованої літератури. Він відповідає всім вимогам, що ставляться до навчальної літератури та отримав позитивні відгуки з боку не тільки вітчизняної наукової громадськості, а й закордонної.

Наостанок хотілось би зазначити, що попереду — багато роботи, адже саме життя диктує необхідність включення медико-правових аспектів в програми підготовки юристів. Важливо сприймати ці тенденції не як відхід від класичних принципів юридичної освіти, а як прагнення зробити знання, які отримують майбутні юристи сучасними, а їх самих як фахівців — конкурентоздатними на ринку праці.

Література

1. Волков В., Дешко Л. Медичне право-реальність сьогодення // Інформаційний правовий простір. — 5–11 травня 2007 р. — № 18. — С. 45–48.
2. Волков В.Д., Дешко Л.М. На захист медичного права // Юридичний Вісник України. — 2006. — № 8. — С. 8.
3. Любінець О.В., Сенюта І.Я. Медичне право України: програма для слухачів факультетів післядипломної освіти вищих медичних навчальних закладів та закладів післядипломної освіти МОЗ України. — Київ: 2004. — 66 с.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.